

Násilná kolektivizace byla hlubokým zásahem do života lidí

27.10.2025 - Petra Jungwirthová | Ústav pro studium totalitních režimů ČR

Ve dnech 22.-23. října 2025 se v Národním zemědělském muzeu uskutečnila mezinárodní vědecká konference s názvem Kolektivizace zemědělství v zemích sovětské sféry vlivu, kterou společně pořádaly Ústav pro studium totalitních režimů a Národní zemědělské muzeum. O významu výzkumu v této oblasti i výstupech konference jsme si povídali s Kamilem Nedvědickým, 1. náměstek ředitele ÚSTR, který se tématu léta věnuje.

Konference se věnovala kolektivizaci zemědělství v zemích sovětské sféry. Proč jste se rozhodli zaměřit právě na toto téma?

Kolektivizace je jedním z nejzásadnějších procesů, který proměnil strukturu společnosti v zemích sovětského bloku. Nešlo jen o ekonomickou transformaci, ale o hluboký zásah do životů, zdraví, sociálních vztahů, tradic i psychiky lidí. Rolníci přišli o půdu, o svou existenční jistotu a s ní často i o smysl práce, kterou jejich rodiny vykonávaly po generace. Chtěli jsme ukázat, že kolektivizace nebyla jen hospodářským experimentem, ale mocenským projektem, jehož cílem bylo zlomit soběstačnost a nezávislost venkovského obyvatelstva.

Konference měla mezinárodní charakter a vystoupila na ní řada odborníků. Kterí panelisté vás zaujali a čím přispěli k diskuzi?

Účast téměř čtyřiceti badatelů z České republiky, Polska, Německa, Slovenska, Rumunska, Maďarska, Gruzie, Litvy a dalších zemí vytvořila skutečně širokou platformu. Z českých historiků bych rád zmínil Irenu Krčilovou, která přednesla příspěvek *Nucené vystěhování zemědělských rodin z Pelhřimovska v 50. letech 20. století*. Její vystoupení plasticky ukázalo brutální dopady kolektivizace na konkrétní komunity, které byly vystaveny nuceným deportacím a ztrátě domova.

„V době kolektivizace se třídní původ stal faktorem, který určoval nejen společenské postavení, ale i osud jednotlivce.“

Velmi silný byl také referát Věry Majerové *Násilná kolektivizace českého a slovenského venkova*, který nabídl srovnání metod, jimiž se komunistické režimy snažily „přetvořit“ venkov a vymýtit tradiční společenské struktury. Z mezinárodních hostů zaujala mimo jiné prezentace polského historika Romualda Turkowského *Osudy rolníků v sovětském bloku v období brutální kolektivizace venkova*, která zasadila československou zkušenost do širšího evropského rámce a ukázala podobnost tragických osudů rolníků napříč zeměmi sovětské sféry.

Vy sám jste na konferenci vystoupil s příspěvkem *Nezákonný postih dětí „kulaků“ aneb třídní rasismus v praxi*. Co vás k tomuto tématu přivedlo?

Téma mě zaujalo svou mimořádnou krutostí a zároveň absencí veřejné diskuse. V době kolektivizace se třídní původ stal faktorem, který určoval nejen společenské postavení, ale i osud jednotlivce. Děti rolníků označených za „kulaky“ byly systematicky diskriminovány – nemohly studovat, byly vylučovány ze škol, z učilišť, vyháněny i z domova. Stejně tak jim protiústavně režim bránil v přístupu k zaměstnání. Šlo o formu třídního rasismu, který stát v rozporu s vlastní ústavou a zákony mocensky ospravedlňoval. Cílem bylo zlomit celou sociální skupinu, vykořenit její identitu a zničit kontinuitu rodinné tradice.

Tato praxe se velmi podobá mechanismům jiných totalitních režimů – vymezení „nepřátelské“ skupiny, její dehumanizace a kolektivní potrestání. Chtěl jsem ukázat, že i tato kapitola našich dějin má oběti, které dodnes nemají svůj prostor v paměti společnosti.

Jaké otázky považujete za nejdůležitější pro současný výzkum tohoto období?

Musíme se ptát, jak kolektivizaci prožívali samotní zemědělci – jaké měli po válce naděje a jak se vyrovnávali s nátlakem režimu, se ztrátou majetku, půdy a identity. Zároveň je důležité zkoumat regionální rozdíly a lokální podoby odporu. Kolektivizace se neodehrávala jednotně – tempo i míra násilí se lišily podle krajů, podle toho, jak odolní byli místní lidé a jak horliví funkcionáři režimu.

Kolektivizace bývá někdy chápána jako uzavřené historické téma. Má podle vás stále aktuální přesah?

Rozhodně ano. Kolektivizace není jen historií zemědělství – je to příběh o zneužití moci, o snaze ovládnout jednotlivce skrze majetek, strach a ideologii. Připomíná nám, kam vede přesvědčení, že stát má právo zasahovat do každé sféry života. I v dnešní době, kdy se diskutuje o potravinové soběstačnosti nebo o vztahu k venkovu, bychom měli mít na paměti, že skutečná prosperita nevzniká z donucení, ale ze svobody a odpovědnosti. Stejně tak mezinárodní přesah je zásadní okolností, která musí být předmětem výzkumu.

Jaké jsou další plány ÚSTR v oblasti výzkumu kolektivizace a venkova v době komunismu?

Ústav dlouhodobě podporuje badatelské projekty, které propojují archivní výzkum s pamětnickými svědectvími a komparací. Chceme rozšiřovat databáze pramenů, pořádat tematické workshopy a vydávat edice dokumentů. Součástí našich plánů je také digitalizace vybraných archivních materiálů a jejich zpřístupnění odborné i laické veřejnosti. Kolektivizace je stále téma, které čeká na zpracování a interpretaci – a ÚSTR chce být místem, kde se tyto diskuse povedou otevřeně a bez ideologických bariér a s ohledem na dosud nezkoumané souvislosti.

Na závěr - jak byste shrnul hlavní poselství letošní konference?

Chtěli jsme připomenout, že dějiny kolektivizace nejsou jen minulostí, ale nevyřešenou ránou minulosti a výstrahou do budoucnosti. Ukazují, kam může vést snaha o totální kontrolu společnosti, a jak křehká je svoboda. A zároveň jsme chtěli dát hlas těm, kteří byli umlčeni – sedlákům, jejichž příběhy byly vymazány nebo zamlčeny. Tato konference je jedním z kroků k tomu, abychom jim vrátili místo v našem společném historickém vědomí.

Ústav pro studium totalitních režimů děkuje všem partnerům, kteří se na přípravě a realizaci konference podíleli – Národnímu zemědělskému muzeu za spoluorganizaci a vstřícnou odbornou i logistickou podporu, a Asociaci soukromého zemědělství v ČR za dlouhodobou spolupráci a zájem o uchování historické paměti českého venkova. Díky jejich přispění se podařilo vytvořit prostor pro otevřenou a inspirativní mezinárodní diskusi o jednom z nejbolestnějších témat moderních dějin.

AUTOR: **PETRA JUNGWIRTHOVÁ**

FOTO: **ÚSTR / JÚLIA HOLAŇOVÁ**

Související:

- Celý záznam 1. dne konference Kolektivizace zemědělství v zemích sovětské sféry vlivu na kanálu YouTube ÚSTR
- Celý záznam 2. dne konference Kolektivizace zemědělství v zemích sovětské sféry vlivu na

kanálu YouTube ÚSTR

<https://www.ustrcr.cz/nedvedicky-kolektivizace-byla-hlubokym-zasahem-do-zivota-lidi>